

particular, empathy. The person who possesses a high level of professional-pedagogical culture is able to empathize, sympathize and assist. Our article is dedicated to the revelation of essence and meaning of empathic qualities as components of future pedagogue's professional-pedagogical culture.

Key words: *empathic qualities, professional-pedagogical culture, empathy.*

УДК 37.048.4:37.011.32:378
ББК 74.580.052

Петро Коваль

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК МЕТА І РЕЗУЛЬТАТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті теоретично обґрунтовано особистісно-професійну готовність студентів вищих навчальних закладів до професійної діяльності. Визначено складові особистісно-професійної готовності та подана характеристика компонентів готовності. Визначено якості забезпечуючі успішність виконання професійної діяльності майбутніми фахівцями.

Ключові слова: *Особистісно-професійна готовність, професійна спрямованість, особистісний потенціал, духовність, засоби мистецтва.*

Постановка проблеми. Професійна підготовка студентів вищих навчальних закладів є складним психолого-педагогічним процесом у формуванні їхньої готовності до професійної діяльності, оскільки поєднує в собі професійну та особистісну готовність.

З'ясування сутності готовності дозволяє виявити сутність, зміст та особливості її складових: професійної та особистісної готовності. Вони формуються у процесі професійного навчання, що передбачає цілеспрямований процес формування в студентів професійних теоретичних знань, та практичних умінь і навичок, необхідних в майбутньому для професійної діяльності, за допомогою спеціальних форм і методів навчально-виховної роботи.

Особистісно-професійна готовність в сьогоденних умовах є закономірним результатом професійної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, розвитку й саморозвитку. Це складний психологічний, активно-дієвий стан особистості, особлива її якість, система інтегрованих властивостей. Готовність регулює діяльність, забезпечує її ефективність. Готовність до професійної діяльності являє собою особливий особистісний стан, який передбачає наявність у фахівця мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення професійних цілей, здатності до творчості і рефлексії.

Особистісна готовність до професійної діяльності визначається як складна система соціально-психологічних, духовно-моральних, індивідуально-психічних якостей. Тому професійна готовність органічно поєднується з особистісною, оскільки передбачає здатність до розв'язання широкого кола питань, якими необхідно володіти майбутньому фахівцеві. Адже професійна діяльність – основна форма життєдіяльності як окремої людини, так і суспільства. Водночас вона є засобом самовираження та самоствердження особистості, реалізації її інтелектуального і творчого потенціалу, досвіду, почуття моральної гідності, тощо [1].

Аналіз досліджень і публікацій. Поняття “готовність” пов'язують із вченням Д. Айзенка, Г. Олпорта згідно з яким вони наголошують на формуванні фізичної

будови тіла, особистісними бажаннями, прагненнями, почуттями і емоціями, вольовими зусиллями – усвідомленням власного “Я”.

Питання готовності розглядали Д. Узнадзе, Ш. Надірашвілі, А. Прангішвілі, наголошуючи на відповідному внутрішньому стані майбутнього фахівця, що проявляється через когнітивний, емоційно-вольовий і поведінковий аспекти.

Науковці (Н. Агаєв, В. Гордієнко, Е. Крайніков та ін.) зазначають, що професійна готовність формується в процесі професійного навчання і виховання. Цей процес проходить певні етапи, а саме: профорієнтаційний, профпідготовчий, профадаптаційний та профмайстерний.

За визначенням В. Даля, готовність – це стан чи властивість суб’єкта щодо виконання дій [3, с. 387–388]. Поняття “готовність” розглядалося науковцями в різних аспектах: як стійкий психологічний стан особистості – Н. Левітов; як морально-етичну, соціально-професійну спрямованість – Л. Сохань, І. Єрмаков, Г. Нессян, Р. Лученко.

У словнику-довіднику Е. Крайнікова “Психологія розвитку” готовність подається як момент індивідуального життя організму, коли досягнутий рівень зрілості дозволяє йому мати користь з конкретного досвіду навчання [6, с. 38].

Дослідженню проблеми професійної готовності майбутнього фахівця до участі в суспільному виробництві, до свідомої трудової діяльності також приділяли увагу такі вчені як О. Андрусь, О. Вітковська, Б. Динамов, Д. Чернілевський та ін.

Мета статті. Розкрити проблему особистісно-професійної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Ми розглядаємо особистісно-професійну готовність майбутнього фахівця як інтегровану якість його особистості, що виступає метою й результатом використання мистецтва у професійній підготовці студентів вищих навчальних закладів і характеризується єдністю їхньої мотивації до оволодіння професією, спрямованості на здійснення своєї професійної діяльності на гуманістичних засадах, високим рівнем професійних знань, умінь і навичок, а також сукупністю професійно значущих особистісних якостей, що забезпечують усвідомлення майбутніми фахівцями гуманістичного сенсу і цінності своєї професійної діяльності, успішність їхньої професійної адаптації та ефективність виконання ними професійних функцій. Особистісно-професійна готовність майбутніх фахівців виявляється в їхньому умінні бачити професійні завдання у гуманістичному контексті, формулювати їх, добирати адекватні способи і засоби їх розв’язання без завдання шкоди іншим суб’єктам професійної діяльності, природі та суспільству. Це внутрішній психологічний стан майбутнього фахівця, в якому він здатний виконувати професійну діяльність відповідно до визначених професійних стандартів.

Структура особистісно-професійної готовності студентів вищих навчальних закладів до майбутньої професійної діяльності складається з: *мотиваційного* (мотиви, спрямованість і цінності професійної діяльності та оволодіння нею), *теоретичного* (загальні та спеціальні знання), *практичного* (загальні та спеціальні уміння і навички) та *особистісного компонентів* (професійно значущі особистісні якості) (табл. 1).

Мотиваційний компонент особистісно-професійної готовності студентів вищих навчальних закладів охоплює сукупність:

- мотивів вибору ними своєї професії, мотивів оволодіння нею, мотивацію своєї майбутньої професійної діяльності та очікувань від її результатів;

- професійну спрямованість (на себе і свою професійну самореалізацію в діяльності, на мету діяльності, на результат діяльності, на обрання засобів діяльності; характер професійної спрямованості (гуманістична – технократична));

Теоретичний компонент особистісно-професійної готовності студентів вищих навчальних закладів передбачає оволодіння студентами системою загальних та спеціальних знань фундаментального і прикладного характеру:

- професійних (спеціальних, інженерні, управлінські);
- гуманітарних (філософські, історичні, культурологічні, правові, психолого-педагогічні, філологічні);
- соціально-економічних (економічні, соціологічні);
- природничо-наукових (математичні, фізичні, хімічні, екологічні, біологічні та ін.);
- цінності професійної діяльності (кар’єрні, матеріальні, соціальні, гуманістичні, екологічні, еколого-етичні тощо), цінності оволодіння професією (знання, оцінка, диплом, цілісна підготовка, спілкування з однолітками й радості студентського життя) тощо.

Таблиця 1

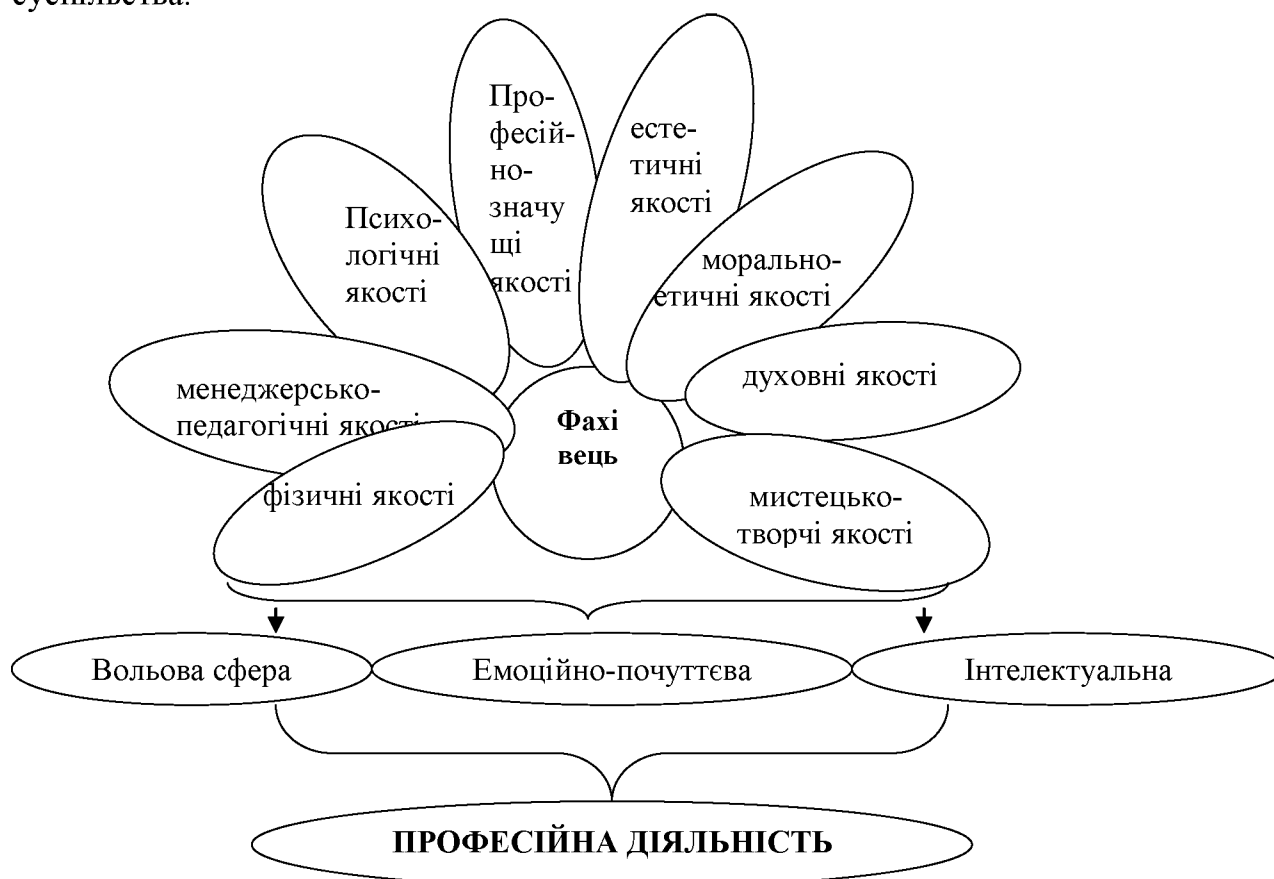
Структура особистісно-професійної готовності студентів вищих навчальних закладів

Компоненти особистісно-професійної готовності	Зміст компонентів особистісно-професійної готовності
Мотиваційний	активно-позитивне ставлення до мистецтва; мотиви вибору професії, оволодіння нею, мотивація майбутньої професійної діяльності; усвідомлення необхідності використання мистецтва у майбутній професійній діяльності; цінності професійної діяльності
Теоретичний	знання з фахових дисциплін; знання з теорії та історії мистецтва; гуманітарні знання, соціально-економічні знання, природничо-наукові знання
Практичний	професійні уміння і навички; вміння вирішувати завдання, що виходять за межі теоретичних знань; пошук нових, більш ефективних шляхів для розвитку виробництва; управлінські уміння і навички; уміння створювати здорову психологічну атмосферу в колективі; уміння організовувати колектив на виконання виробничих завдань, уміння здійснювати диференційований підхід у керівництві колективом; уміння застосовувати індивідуальний підхід у взаєминах з кожним членом колективу; уміння використовувати різні методи для роботи з колективом; уміння контролювати свій психологічний стан
Особистісний	професійно значущі особистісні якості: загальнокультурні, психологічні, педагогічні, духовні та інші особистісні якості (зокрема, креативність, духовність, мобільність, відповідальність, толерантність, комунікативність, здатність до прийняття рішень, повага до думок інших та вибору кожного члена колективу тощо)

Практичний компонент особистісно-професійної готовності студентів вищих навчальних закладів передбачає оволодіння студентами системою загальних та спеціальних умінь і навичок:

- професійних (спеціальних, інженерні);
- гуманітарних (філософські, історичні, культурологічні, правові, психолого-педагогічні, філологічні);
- соціально-економічних (економічні, соціологічні);
- природничо-наукових (математичні, фізичні, хімічні, екологічні, біологічні та ін.)

Особистісний компонент містить професійно значущі особистісні якості: загальнокультурні, психологічні, педагогічні, духовні та інші особистісні якості, від яких буде залежати повноцінне гуманістичне їх використання та розвиток суспільства.

Рис. 1. Особистісні та професійні якості майбутніх фахівців

На рисунку 1 відображено особистісні і професійні якості, на основі яких відбувається формування особистісно-професійної готовності майбутнього фахівця: фізичні, менеджерсько-педагогічні, психологічні, професійно-орієнтовані, естетичні, морально-етичні, духовні та мистецько-творчі. Розвиток цих якостей є основою формування почуттєвої, емоційно-вольової та інтелектуальної сфер, які зумовлюють у подальшому особливості професійної діяльності майбутнього фахівця. Перш за все, це емоційний стан людини який безпосередньо впливає на почуттєву сферу особистості, а фундаментальні емоції (за К. Ізардом — це цікавість, радість, здивування, гнів, горе, огида, відраза, страх, сором та вина) [166] є вродженими про що говорить О. Кононко [5].

У визначенні емоційної експресії важливу роль відіграють соціокультурні чинники, зокрема мистецтво та соціальне середовище, в якому постійно перебуває людина [5, с. 25]. Кожна фундаментальна емоція має властиві тільки для неї адаптивні функції з унікальними мотиваційними якостями, винятково важливими для кожного індивіда і вони характеризуються як:

- специфічні внутрішньо детерміновані нервові субстрати;
- характерні мімічні або нервово-м'язові виразні комплекси;
- відмінне суб'єктивне переживання або феноменологічну якість [4].

Означені якості сучасного фахівця визначені психогорамою, яка є складовою професіограми, що описує вимоги професії до майбутніх фахівців (табл. 2) Психогорама містить характеристики мотиваційної, вольової, емоційної сфери майбутнього фахівця [2].

У нашому дослідженні ми визначили якості, які забезпечують успішність виконання професійної діяльності майбутніми фахівцями.

Особистісні якості, інтереси та схильності: раціональність; допитливість; самостійність; акуратність; ретельність; наполегливість; спостережливість; винахідливість; терплячість, толерантність, тактовність, відповідальність, почуття обов'язку, повага до інших, готовність допомогти тощо, які екстраполюються у психологічній структурі особистості фахівця як морально-етичні і естетичні якості. На нашу думку, будь-яка дія чи поведінка людини визначається саме її моральним рівнем свідомості, а вже потім, формується в процесі професійної діяльності.

Таблиця 2

Психогорама майбутнього фахівця

№ п/п	Професійні функції	Орієнтовно-нормативні професійні дії, обов'язки та завдання	Професійні якості
1	Організаційні	Забезпечити високопрофесійне виконання виробничих завдань з використанням новітніх технологій та високим ККД, організувати взаємодію різних підрозділів з орієнтацією на кінцевий позитивний результат.	Високий рівень знань. Творчий підхід у виконанні поставлених завдань.
2	Контролюючі	Здійснювати належний контроль над виконанням поставлених завдань кожному співробітнику, групі, колективу. Слідкувати за дотриманням визначених державних стандартів виконання робіт.	Вимогливість. Принциповість. Дисциплінованість.
3	Управлінські	Керувати виробничим процесом для успішного виконання поставлених завдань.	Тактовність. Комунікабельність. Взаєморозуміння. Взаємодопомога. Взаємовиручка.
4	Виконавські	Належним чином оформляти встановлену документацію. Розробити відповідні інструкції щодо попередження різного роду непередбачуваних ситуацій, графіки, плани, заходи, які забезпечують виконання на високому рівні поставлених завдань перед колективом.	Акуратність. Постійність. Послідовність.

Дослідженню цих професійно важливих особистісних якостей фахівців у різних галузях діяльності присвятили свої праці: Г. Авенесян, Л. Артюшин, І. Баклицький, С. Биков, Ю. Бойко, Н. Вінник, І. Зязюн, О. Ігнатович, В. Камаєва, М. Козяр, Л. Корнева, М. Корольчук, Я. Крушельницька, С. Кучеренко, Н. Лопатіна, А. Мартинов, Н. Мащенко, В. Мерлін, А. Моляко, Л. Мойсеєнко, С. Моторна, Н. Ничкало, В. Панченко, К. Платонов, В. Рибалка, С. Сисоєва, Ю. Трофімов та інші. Вони наголошують на тому, що сьогодні професійною необхідністю є новий тип мислення, розвиток творчих здібностей, активність включення в загальносуспільну діяльність, спрямованість на професійне зростання. В даному випадку важливо, щоб студент ВНЗ усвідомлював свої потенційні можливості, бачив перспективу і зону свого професійного найближчого розвитку, відповідно до визначених ним системи цілей (найближчої – тактичної, середньої – перспективної, віддаленої – стратегічної). У цьому випадку особливо значущим стає особистісний потенціал – рівень його загального фахового розвитку, який визначає успішність професійної діяльності.

Розвиток особистісного потенціалу досягається за допомогою професійної освіти, підвищення кваліфікації. Специфіка цього процесу полягає в бажанні особистості нарощувати свій потенціал.

Особистісний потенціал містить у собі такі потенціали, як:

- кваліфікаційний потенціал (професійні знання, уміння, практичні навички);
- освітній потенціал (інтелектуальний розвиток, пізнавальні здібності);
- психофізіологічний потенціал (висока працездатність);
- творчий потенціал (креативні здібності);
- комунікативний потенціал (здібності до співпраці, колективної організації та взаємодії);
- ідейно-світоглядний, моральний потенціал (ціннісно-мотиваційна сфера);
- культурно-духовний потенціал (знання історії свого та інших народів, дотримання традицій, звичаїв, обрядів)..

Домінантою професійного становлення особистості фахівця є культурно-духовний потенціал особистості. За ствердженням А. Петровського, духовний світ відображає мотивацію, зміст поведінки особистості майбутнього фахівця, його позицію ціннісної свідомості [7].

Наголошуючи на понятті “духовність” ми в особистісній готовності студентів вищих навчальних закладів, виокремлюємо мотиваційний та аксіологічний компоненти, що визначаються гуманістичною, етичною, естетичною, пізнавальною спрямованістю майбутнього фахівця.

Сьогодні перед вищими навчальними закладами стоїть завдання професійної підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності, що передбачає формування їх як представників і носіїв професійної культури, еліти суспільства. Така підготовка відбувається за такими напрямками:

- 1) фахова підготовка;
- 2) психологічна підготовка;
- 3) духовно-культурна підготовка.

Проблеми розвитку особистісно-професійної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності присвячені наукові праці І. Баклицького, О. Завалевської, Л. Орбан-Лембрик, Е. Помиткіна, В. Рибалки, Т. Томашевського та ін. Вони розглядають основні положення щодо формування особистісно-професійної готовності студентів з ВНЗ з позиції психології, однак з позиції мистецько-творчого підходу, який містить у собі складні емоційні, вольові, інтелектуальні та моральні якості, не

беруться до уваги. Такий односторонній підхід до особистісно-професійної готовності дає підстави визначити основні напрями професійної діяльності які обмежуються наступним:

- виконувати професійну діяльність на високому професійному рівні;
- виконувати відповідні посадові функції;
- вирішувати відповідні професійні завдання.

Тобто, йдеться тільки про виконання професійно-технічної складової, яка ніяким чином не враховує естетичний та морально-етичний аспекти професійної діяльності.

Слід звернути увагу на те, що значний вплив на формування особистісної готовності студентів вищих навчальних закладів до професійної діяльності становить розвиток індивідуальної творчості. Всі вище визначені складові особистісно-професійної готовності обов'язково передбачають врахування творчого начала, яке характеризує її з одного боку, несхожістю та відмінністю у діях, а з іншого – таким рівнем її розвитку, досягнувши якого вона стає здатною діяти активно, самостійно, творчо, збагачувати своє життя та життя оточуючих людей не тільки матеріальними, але й духовними благами.

Визначаючи креативність як важливу складову особистісно-професійної готовності П. Решетников наголошує на головних її ознаках які є характерними для будь-якої професійної діяльності :

- сформованість в неї творчих здібностей, наявність творчого потенціалу, потреби у творчій праці з метою самореалізації і самоствердження;
- диференціацію її творчої діяльності, й визначеність її у конкретній формі професійної діяльності;
- високий рівень творчих досягнень, власний стиль творчості, наявність певної ієрархії мотивів, серед яких мотив творчого самоствердження відіграє смислотвірну роль;
- своєрідна гармонія високої інтелектуальної ініціативи та відхилення
- від шаблону [8].

Враховуючи те, що професійна підготовка фахівця передбачає ряд організаційних, управлінських, комунікативних, контролюючих, розумових, операційних, етичних, естетичних та інших дій, тому ми особливу увагу звертаємо на необхідності використання засобів мистецтва у навчально-виховному процесі, які мають впроваджуватися через психолого-педагогічні підходи. Адже, саме мистецтво, це та формуюча і об'єднуюча складова, яка через почуттєву сферу дасть можливість виконувати професійні обов'язки на найвищому рівні. Формування особистісної і професійної готовності студентів вищих навчальних закладів засобами мистецтва, сприятиме формуванню та розвитку у майбутніх фахівців професійно значущих якостей, які в подальшому забезпечать ефективність виконання ними професійних обов'язків та завдань.

Висновок. Викладене вище дозволяє нам стверджувати, що особистісно-професійна готовність є проблемою як гуманітарної так і технічної освіти. Тому потрібно залучати в систему вищої освіти засоби, які сприятимуть формуванню людини культури, еліти суспільства одними із яких є мистецькі, що є необхідною умовою особистісно-професійної підготовки студента вищого навчального закладу.

1. Актуальні проблеми духовності : [зб. наук. доп. та реф. викладів повідомлень II Всеукр. конф. у Кривому Розі] / [Т. А. Хорольська (ред.) та ін]. – Вип. 2. – Кривий Ріг, 1997. – 397 с.

2. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности: [учебное пособие для вузов] / Вячеслав Алексеевич Бодров. – М.: ПЕР СЭ, 2006. – 511 с.
3. Даль В. Тлумачний словник живої великоросійської мови / Даль В. – Т. 1–4. – М., 1981. – С. 387–388.
4. Изард К. Эмоции человека / К. Изард. – М., 1980. – С. 358.
5. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : [навч. посіб. для вищ. навч. закл.] / О. Л. Кононко. – К. : Освіта, 1998. – 255 с.
6. Крайніков Е. В. Психология развития: Словник-довідник. – К. : Арістей, 2004. – 260 с.
7. Петровський А. В. Личность. Деятельность. Коллектив / А. В. Петровський. – М. : Политиздат, 1982. – 255 с.
8. Решетников П. Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей: рождение мастера / П. Е. Решетников. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 304 с.

The article is theoretically grounded personal and professional readiness of students of higher educational institutions for professional work. Identifies the components of personal and professional readiness and the characteristics of the component availability. Defined quality ensuring the success of professional activity of future professionals.

Key words: *Personality-professional readiness, professional orientation, personal potential, spirituality means of art.*

УДК 371.134 – 057.212 : 372.3

ББК 74.1р

Тетяна Криницька

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ – ПРОФЕСІОНАЛІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ВИМОГИ СЬОГОДЕННЯ

У статті висвітлено актуальність перспективи підготовки менеджерів-професіоналів дошкільної освіти як спеціалістів з управління, які за рівнем професійної підготовки зможуть витримати конкуренцією на ринку освітніх послуг. Визначено важливість формування у керівників навчальних закладів професійної компетентності, особистісних якостей та міцних знань з управління, перехід на якісно новий рівень управління. Обумовлено основні шляхи формування професійної компетентності майбутніх керівників навчальних закладів.

Ключові слова: *менеджер-професіонал, управлінські уміння, освітній менеджмент, професійна підготовка, компетентність.*

Постановка проблеми. Сьогодні, як ніколи раніше, у зв'язку з реформуванням сучасної вітчизняної освітньої системи виключно важливого значення набуває проблема формування якісно нового управлінського потенціалу в галузі дошкільної освіти. Високі вимоги суспільства передбачають формування нової генерації управлінців, які б відкрили нове бачення на систему освіти, адже сьогодні освіта перестала бути однією із галузей народного господарства, державним відомством, вона дійсно стає однією з форм суспільної практики, особливою сферою, яка все набуває своїх інтересів, цілей, цінностей і політики.

Мета даної статті – визначення актуальності необхідності професійної підготовки менеджерів дошкільних навчальних закладів, як висококваліфікованих, досвідчених, перспективних фахівців інноваційного типу, які за рівнем професійної підготовки зможуть витримати конкуренцією на ринку освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. У суспільстві, що розвивається за рахунок нових знань, де усе більше працівників займається інтелектуальною працею старанності та відданості гарного керівника, вже недостатньо. Лідери у новому тисячолітті повинні